

Χώρας αιχώρος

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΟΜΟΣ 2
VOLUME 2

ΤΕΥΧΟΣ 2
ISSUE 2

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2003
NOVEMBER 2003

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΚΟΚΚΩΣΗΣ ΧΑΡΗΣ

ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ ΗΛΙΑΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΠΕΤΡΑΚΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αραβαντινός Αθανάσιος	- ΕΜΠ
Ανδρικόπουλος Ανδρέας	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασενχόβεν Λουδοβίκος	- ΕΜΠ
Γιαννακούρου Τζίνα	- ΥΠΕΧΩΔΕ
Γιαννιάς Δημήτρης	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δελλαδέτσημας Παύλος	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Δεμαθάς Ζαχαρίας	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Ιωαννίδης Γιάννης	- Tufts University, USA
Καλογήρου Νίκος	- ΑΠΘ
Καρύδης Δημήτρης	- ΕΜΠ
Κοσμόπουλος Πάνος	- ΔΠΘ
Κουκλέλη Ελένη	- University of California, USA
Λαμπριανίδης Λόης	- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λουκάκης Παύλος	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Λουρή Ελένη	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μαντουβάλου Μαρία	- ΕΜΠ
Μελαχροινός Κώστας	- University of London, Queen Mary, UK
Μοδινός Μιχάλης	- Εθν. Κέντρο Περιβ. και Αειφ. Ανάπτυξης (ΕΚΠΑΑ)
Μπριασούλη Ελένη	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Παπαθεοδώρου Ανδρέας	- University of Surrey, UK
Πρεβελάκης Γεώργιος-Στυλ.	- Universite de Paris I, France
Φωτόπουλος Γιώργος	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Χαστάογλου Βίλμα	- ΑΠΘ

Διεύθυνση:

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας

και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ

Πεδιον Άρεως, 38334 ΒΟΛΟΣ

<http://www.prd.uth.gr/aeihoros> e-mail: aeihoros@prd.uth.gr

τηλ.: 24210 – 74456 fax: 24210 - 74380

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Επιστημονικό Περιοδικό

αειχώρος

Περιεχόμενα

	Εισαγωγή	4
	Δελλαδέτσιμας Π.	6
Ο σχεδιασμός του χώρου: εξελίξεις και προοπτικές από το παράδειγμα της Ιταλίας	Μιτζάλης Ν.	32
Η εμπειρία πολεοδόμησης της περιφέρειας Westelijke Tuinsteden (Δυτικών κηπουπόλεων) του Άμστερνταμ	Τρασέλα Μ.	46
Αρχιτεκτονική τοπίου και προστατευόμενες φυσικές περιοχές. Προστασία και ανάδειξη του δάσους Δραγουντέλι στη Σιθωνία Χαλκιδικής	Γοσποδίνη Α., Μπεριάτος Η.	72
Η "κυριαρχία" της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και του καινοτόμου σχεδιασμού σε αναδυόμενα "διεθνο-τοπικο-ποιημένα" αστικά τοπία: η περίπτωση της Αθήνας 2004	Χαϊνταρλής Μ.	98
Νομικές και διοικητικές προϋποθέσεις εφαρμογής της Οδηγίας 92/43 στην Ελλάδα: εισαγωγικές σκέψεις και παρατηρήσεις		
	ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	
	Γοσποδίνη Α., Σκάγιαννης Π.	114
Σπουδές Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης στα Ελληνικά Πανεπιστήμια: προκλήσεις και προοπτικές	Παπαδούλης Α.	140
Η διαχείριση αναπτυξιακών πόρων σε φθίνουσες βιομηχανικές περιοχές		
	ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙΑ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	
	Ψυχάρης Γ.	160
	ERSA, Jyvaskyla, 2003	
	ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	
	Χαϊνταρλής Μ.	164
Andreas Papapetropoulos, La prise en compte de l'environnement par les procédures du droit de l'urbanisme en France et en Grèce	Χάλκος Γ.	168
Κ. Μπίθας, Οικονομική Θεώρηση της Περιβαλλοντικής Προστασίας	Βλόντζος Γ., Σούτσας Κ.	172
Α. Λαμπριανίδης, Η Επιχειρηματικότητα στην Ευρωπαϊκή Ύπαιθρο. Η Περίπτωση της Ελλάδας		
	ΑΠΟΨΕΙΣ	178
Συνέντευξη με τον Andy Thornley		180
Συνέντευξη με τον Thomas Reiner		186

Λόης Λαμπριανίδης, 2004
***Η Επιχειρηματικότητα στην Ευρωπαϊκή
 ύπαιθρο. Η Περίπτωση της Ελλάδας***
Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη

Γεώργιος Βλόντζος

Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Κωνσταντίνος Σούτσας

Καθηγητής, ΤΕΙ Λάρισας, Ειδικός Γραμματέας Ανώτερης Εκπαίδευσης

Το βιβλίο αυτό επιχειρεί να διερευνήσει τη σημαντικότητα της έννοιας *επιχειρηματικότητα* ως παράμετρος της αναπτυξιακής διαδικασίας στην ύπαιθρο σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Επιμέρους στόχοι της έρευνας αποτέλεσαν ο προσδιορισμός των βασικών αιτιών και των επιπτώσεων της οικονομικής αναδιάρθρωσης που επηρεάζει τις περιοχές της υπαίθρου, η διερεύνηση των συνεπειών της παγκοσμιοποίησης και ιδιαίτερα της διεύρυνσης της Ε.Ε., ο προσδιορισμός των πηγών επιχειρηματικότητας, η εκτίμηση του βαθμού στον οποίο το υφιστάμενο περιβάλλον διευκολύνει την ανάπτυξη μορφών επιχειρηματικότητας, η διερεύνηση του τρόπου κατανομής ευκαιριών απασχόλησης και η αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των εφαρμοζόμενων πολιτικών. Για την καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης εφαρμόστηκε βιβλιογραφική έρευνα, συνεντεύξεις και δύο εκτεταμένες έρευνες πεδίου, μία στο γενικό πληθυσμό και μία σε στρωματοποιημένο τυχαίο δείγμα καινοτόμων επιχειρηματιών. Η έρευνα πεδίου έγινε σε 10 περιοχές έρευνας πέντε χωρών, τέσσερις από τις οποίες είναι μέλη της Ε.Ε. και μία, η Πολωνία, που πρόσφατα εντάχθηκε στη τελευταία διαδικασία διεύρυνσης της Ε.Ε.. Οι τέσσερις χώρες μέλη είναι η Γερμανία, η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Μεγάλη Βρετανία.

Η δομή του βιβλίου είναι η εξής: η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει τις θεωρητικές συζητήσεις για την ευρωπαϊκή ύπαιθρο και στα τρία κεφάλαια που περιλαμβάνει αναλύονται οι έννοιες της *Υπαίθρου* και της *Περιφερειακότητας*. Ακόμη γίνεται μια καταγραφή και εξέταση των περιοχών της υπαίθρου στην Ευρώπη μέσα από το πλαίσιο και της γεωγραφικής θέσης που πολλές φορές σημαίνει απομόνωση, αλλά και μέσα από τις κοινωνικές, πολιτισμικές, και θεσμικές συνιστώσες που συντελούν στην οικονομική ανάπτυξη μια περιοχής.

Το επόμενο κεφάλαιο αναφέρεται στην τυπολογία των περιοχών της ευρωπαϊκής υπαίθρου, επιχειρώντας να επισημάνει και να αναδείξει τις σημαντικότερες μεταξύ τους διαφορές. Οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για να αναδειχθεί η διαφορετικότητα είναι η προσπελασιμότητα, η οικονομική επίδοση, ο δυναμισμός και η σημασία της γεωργίας.

Η επόμενη ενότητα πραγματεύεται τις συνέπειες στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις της ευρωπαϊκής υπαίθρου τις οποίες επιφέρει τόσο η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου αγροτικών προϊόντων, όσο και η διεύρυνση της Ε.Ε. Τα ζητήματα που αναλύονται σε βάθος είναι η επιρροή των πολιτικών της Ε.Ε. στις περιφερειακές περιοχές της υπαίθρου, ο τρόπος που οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που βρίσκονται στην ύπαιθρο συμμετέχουν στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης και τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις που ανοίγονται για τις επιχειρήσεις αυτές στις περιφερειακές περιοχές της υπαίθρου από την διεύρυνση της Ε.Ε..

Αμέσως μετά αναλύονται τα χαρακτηριστικά της επιχειρηματικής δραστηριότητας στην ύπαιθρο με στόχο να βρεθούν οι πηγές επιχειρηματικότητας, καθώς και σε πιο βαθμό επηρεάζονται από τα χαρακτηριστικά της υπαίθρου. Προκειμένου η έρευνα αυτή να είναι όσο το δυνατό πιο πλήρης και σωστά τεκμηριωμένη, τα συμπεράσματα που προκύπτουν στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στην εμπειρική έρευνα που έχει γίνει στις 10 περιοχές έρευνας και λιγότερο στην επισκόπηση της βιβλιογραφίας.

Το επόμενο κεφάλαιο αναφέρεται στις νέες τεχνολογίες, την καινοτομία και την ανάπτυξη της υπαίθρου. Στην ενότητα αυτή γίνεται μια προσπάθεια ανάδειξης του σημαντικού ρόλου της καινοτομίας στην αναπτυξιακή διαδικασία και εντοπίζεται η άνιση χωρική κατανομή της, με τις περιοχές της υπαίθρου να βρίσκονται κατά κανόνα στις πλέον μειονεκτικές θέσεις. Στη διαπίστωση αυτή στηρίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό η υστέρηση της υπαίθρου στην ανάπτυξη μορφών επιχειρηματικότητας και στη συνέχεια παρουσιάζονται μια σειρά από πρωτοβουλίες που έχουν τη δυνατότητα να άρουν τα σημερινά αδιέξοδα διάχυσης της καινοτομίας στην ύπαιθρο.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στις πολιτικές για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής υπαίθρου με επιμέρους ενότητες τη μελέτη των τοπικών προϊόντων ως μέσο για την υποβοήθηση της ανάπτυξης των περιοχών της ευρωπαϊκής υπαίθρου και τις πολιτικές για την ενίσχυσης επιχειρηματικότητας στις περιφερειακές περιοχές της υπαίθρου, όπως αυτή καταγράφεται από τη μέχρι σήμερα ευρωπαϊκή εμπειρία. Η παραγωγή τοπικών προϊόντων είναι δυνατό σε αρκετές περιπτώσεις να αποτελέσει την αφετηρία ανάπτυξης μορφών επιχειρηματικότητας, χωρίς όμως η πρακτική αυτή να αποτελεί λύση για κάθε περίπτωση. Η άποψη που επικρατεί είναι ότι πραγματική ανάπτυξη μπορεί να προκύψει αν υιοθετηθεί από τις επιχειρήσεις παραγωγής τοπικών προϊόντων η προσφερόμενη τεχνογνωσία και καινοτομία και αν τα προϊόντα αυτά προωθηθούν σε εθνικές και διεθνείς αγορές, υπερπηδώντας με τον τρόπο αυτό τους φραγμούς της τοπικής αγοράς. Μέσα σε αυτή τη συλλογιστική εντάσσεται, με θετικά για την περιοχή αποτελέσματα, η εγκατάσταση και λειτουργία ξένων επιχειρήσεων, γιατί με

αυτό τον τρόπο μεταφέρεται πιο γρήγορα η τεχνογνωσία και η καινοτομία, αυξάνοντας όμως παράλληλα με δραστικό τρόπο το ΑΕΠ της περιοχής. Όσον αφορά στις εφαρμοζόμενες πολιτικές για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας επισημαίνεται η πολυπλοκότητα που τις χαρακτηρίζει, ενώ γίνεται ειδική μνεία στις προτάσεις για βελτίωση ότι πρέπει να εγκαταλειφθεί η εφαρμογή οριζόντιων πολιτικών που δεν λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής και ότι πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στον ανθρώπινο παράγοντα, στην εκπαίδευση και κατάρτιση στην φυσική και κοινωνική υποδομή, αλλά και στην καινοτομία.

Η επόμενη ενότητα ασχολείται και παρουσιάζει την επιχειρηματικότητα στην ελληνική ύπαιθρο. Η έρευνα πεδίου που διενεργήθηκε ανέδειξε τη μεγάλη σημασία της γεωργίας στην ελληνική οικονομία, την υπανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών και μια γενικότερη αρνητική εικόνα για τις συνθήκες ζωής στην ύπαιθρο. Όλο αυτό το μείγμα είναι άκρως αρνητικό για την αύξηση της επιχειρηματικότητας στην περιφέρεια και για αυτό το λόγο οι προτεινόμενες πολιτικές έχουν σαν στόχο να άρουν αυτό το αρνητικό κλίμα. Το τελευταίο κεφάλαιο επιχειρεί μια σύνθεση τόσο των θεωρητικών ζητημάτων που αναπτύχθηκαν, όσο και των ευρημάτων της έρευνας πεδίου των 10 περιοχών έρευνας.

Η έρευνα αυτή και τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει παρουσιάζονται σε μια πολύ κρίσιμη και επίκαιρη στιγμή για το μέλλον της ευρωπαϊκής υπαίθρου. Η συνεχής διεθνοποίηση της αγροτικής πολιτικής και η κρίση της γεωργίας έρχονται να θέσουν σε αμφισβήτηση σε πολλές περιπτώσεις, το σύνολο των υφιστάμενων παραγωγικών δομών που παραδοσιακά επικρατούσαν σε περιοχές της περιφέρειας, που βρίσκονται κύρια στον ευρωπαϊκό νότο, εισάγοντας τις τοπικές κοινωνίες σε μια διαδικασία αναζήτησης νέων εναλλακτικών προοπτικών δημιουργίας εισοδήματος. Επιχειρώντας μια ομαδοποίηση και κατηγοριοποίηση της υπαίθρου καταλήγει στις ακόλουθες τέσσερις περιπτώσεις: 1) περιοχές με κακή πρόσβαση και περιορισμένους φυσικούς πόρους, 2) περιοχές με εξειδικευμένη οικονομική βάση, 3) περιοχές με διαφοροποιημένη οικονομική βάση και 4) περιοχές κοντά σε αστικά κέντρα αξιολογούμενου μεγέθους. Η κατάταξη αυτή διευκολύνει την ολιστική και πολυδιάστατη αντιμετώπιση της περιφερειακότητας, με τα εθνικά χαρακτηριστικά να επηρεάζουν καθοριστικά τις υπό εξέταση περιοχές, όχι όμως απόλυτα πλέον, αφού η παγκοσμιοποίηση έρχεται να ανατρέψει σε πολλές περιπτώσεις εθνικούς σχεδιασμούς, κύρια σε περιοχές όπου υπάρχουν σύνορα.

Η έρευνα κατέληξε ότι πέντε παράγοντες παρακινούν την επιχειρηματική δραστηριότητα: 1) το φύλο, όπου κυριαρχούν οι άντρες επιχειρηματίες, 2) η ηλικία, όπου κυριαρχούν οι νέοι, 3) η εκπαίδευση, όπου κυριαρχούν οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, 4) η επιχειρηματική δραστηριότητα των γονέων και 5) η προηγούμενη εμπειρία. Με βάση τα κριτήρια αυτά εξηγείται το φαινόμενο υποτονικής ή πλήρους απουσίας επιχειρηματικής δράσης σε περιοχές που δεν μπορούν να συγκρατήσουν νέους ανθρώπους ή δεν προσελκύουν νέους που έχουν μεταβεί σε άλλες περιοχές για σπουδές. Έτσι, δεν υπάρχουν φορείς μεταφοράς

τεχνογνωσίας και καινοτομίας που θα μπορούσαν να ανατρέψουν το υφιστάμενο αρνητικό καθεστώς και να εγκαταστήσουν νέες μορφές επιχειρηματικότητας, τα προϊόντα των οποίων βρίσκουν διέξοδο στην αγορά. Άλλωστε η εξέχουσα σημασία των μεταναστών που επιστρέφουν στην ύπαιθρο στην αύξηση της επιχειρηματικότητας αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι σε όλες τις περιοχές έρευνας το 33,8% των ιδιοκτητών επιχειρήσεων είναι μετανάστες.

Ένα ακόμη στοιχείο που συντελεί στην ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας είναι η ύπαρξη ή μη του κατάλληλου περιβάλλοντος. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι παράγοντες όπως η κοινωνική θέση των επιχειρηματιών, μια υποστηρικτική ιδεολογία, η ανάγκη για επιτυχία και σε ορισμένες περιπτώσεις η ύπαρξη μειονότητας μπορεί να δημιουργήσει ένα θετικό υπόβαθρο για επιχειρηματικές δραστηριότητες. Βέβαια επισημαίνεται ότι η απουσία ενός τέτοιου κλίματος ουσιαστικά αποτρέπει την αύξηση της επιχειρηματικότητας, αφετέρου όμως η παρουσία του δεν σημαίνει ότι οπωσδήποτε θα υπάρξει άνθηση της επιχειρηματικότητας. Το θέμα των νέων τεχνολογιών, κύρια στο χώρο της πληροφόρησης, αναδείχθηκε ως θέμα έχοντας όμως τοποθετηθεί σε μια πιο ρεαλιστική βάση, δεχόμενοι ότι για να υπάρξει πραγματικό και ουσιαστικό όφελος από τη χρήση τους πρέπει να υπάρχει ομοιόμορφη κατανομή τους στο σύνολο της χώρας, κάτι που στην Ελλάδα δεν συμβαίνει. Αυτός είναι σήμερα και ο κυριότερος λόγος που η ελληνική ύπαιθρος δεν μπορεί να αποκομίσει τα σημαντικά οφέλη που προκύπτουν από τη μεθοδική χρήση των νέων τεχνολογιών.

Σε ρεαλιστική βάση επίσης τοποθετείται και η δυναμική που μπορεί να αναπτύξει ένα τοπικό προϊόν. Όταν η χρήση του απευθύνεται σε διεθνές επίπεδο, το πρώτο ζητούμενο που τίθεται είναι το θέμα της προσφοράς. Ένα τοπικό προϊόν έχει εγγενείς περιορισμούς όσον αφορά στις πρώτες ύλες, ή τη δυνατότητα παραγωγής, ενώ μια απόπειρα "βιομηχανοποίησης" της παραγωγικής διαδικασίας αποτελεί σοβαρό κίνδυνο για το προϊόν ώστε να απολέσει τον τοπικό του χαρακτήρα και να χάσει με αυτό τον τρόπο τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που το διακρίνουν. Τέλος, ειδική μνεία γίνεται για τις περιοχές της υπαίθρου που στηρίζονται αυτή τη στιγμή στη γεωργία και επισημαίνεται ότι ανάπτυξη μορφών επιχειρηματικότητας δεν μπορούν σε πρώτη φάση να είναι πλήρως ασύνδετες με τη γεωργία, ενώ η προσφορά υπηρεσιών μέσα από την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι σε θέση σε αρκετές περιπτώσεις να αποτελέσει σε αρκετές περιπτώσεις συμπληρωματική πηγή εισοδήματος.

Αναμφισβήτητα το βιβλίο αυτό αποτελεί ένα πολύ σημαντικό εργαλείο για τους διαμορφωτές περιφερειακής πολιτικής. Η ολιστική προσέγγιση της ανάπτυξης της υπαίθρου και η προσέγγιση της γεωργίας μέσα από την έννοια της επιχειρηματικότητας, όχι μόνο αποτελούν σήμερα τα νέα ζητούμενα, αλλά εντάσσονται πλήρως στο νέο διεθνοποιημένο περιβάλλον που διαμορφώνει τόσο η Ε.Ε., όσο και η ΠΟΕ. Ειδικά για την Ελλάδα παρουσιάζεται με τον πλέον τεκμηριωμένο τρόπο η ανάγκη για γρήγορη και δραστική αλλαγή νοοτροπίας και στην εκτελεστική εξουσία και στους κατοίκους της υπαίθρου. Δεχόμενοι ότι η χώρα ακολουθεί με κάποια διαφορά φάσης τη μετεξέλιξη τόσο των καταναλωτικών προτύπων, όσο και των προτύπων διαβίωσης, σε σχέση με τις χώρες του βορρά και μέσα από τη μελέτη αυτή είναι προφανές ότι η μετανάστευση ομάδων πληθυσμού προς την ύπαιθρο είναι προ των πυλών, μια προοπτική που δεν πρέπει να περάσει ανεκμετάλλευτη, για να μπορέσει επιτέλους η ύπαιθρος, βασισμένη στην επιχειρηματικότητα, να αναπτυχθεί με μεγαλύτερους δείκτες αυτονομίας, εκμεταλλεζόμενη η κάθε περιοχή τα ανταγωνιστικά της πλεονεκτήματα στο νέο διεθνοποιημένο περιβάλλον.

